

GÖÇ VE TOPLUMSAL DEĞİŞİMİN GETİRDİĞİ SORUNLAR

Ekonomik ve toplumsal alanda yaşanan değişim ve gelişmeler bireylerin, kurumların ve devletin durumunu da etkilemektedir. Artan ihtiyaçlar karşısında daha kaliteli ve rahat bir hayat sürmek isteyen bireylerin aile içindeki ve toplumdaki rolleri ve konumları değişmektedir. Bu süreçte, devlet kurumlarının görev ve sorumlulukları her geçen gün değişip çeşitlenirken, rekabet ortamındaki özel sektör kuruluşları da, müşteri memnuniyetini artırmak için daha kaliteli, ulaşılabilir ve aynı zamanda uygun fiyatta mal ve hizmet üretmeye gayret etmektedirler. Bundan on yıl öncesine kadar, kısıtlı imkanlarla, yol ve su gibi temel altyapı hizmetleri, eğitim ve sağlık başta olmak üzere her sektöre, her yere koşan devletimiz bu alandaki ihtiyaçları artık büyük oranda gidermiştir. En büyük gelişme kırsal altyapıda olmuş, KÖYDES Projesi ile Anadolu'nun her yerine sağlıklı ve yeterli su ve asfalt yol götürülmüştür. Bugün ise ilginin ve hizmetin yönü değişmeye başlamış, sosyal hizmetler ön plana çıkmıştır.

Sorunları Hep Olacaktır

Gelişen, sanayileşen ve kentleşen ülkelerin geçtiği aşamaları bu yollardan geçmekte olan ülkeler de, kültürel yapıdan kaynaklanan küçük farklarla, nerdeyse birebir tekrarlamaktadır. Küreselleşme, sanayileşme ve kentleşme aynı zamanda sorunların yaşanmasına yol açmakta, bu sorunların yaşanması kaçınılmaz olmaktadır.

Dünyanın her ülkesinde olduğu gibi, ülkemizde de toplumsal sorunlar yaşanması normaldir. İnsanın olduğu her yerde, her zaman sorun yaşanması da normaldir. Önemli olan bu sorunları önceden teşhis edip, krizlere, yeni toplumsal sorunlara ve dramalara sebep olmadan çıkış sebeplerini, kaynağını bularak çözümü için uygun yol, yordam, mantıklı ve kalıcı çözümler üretebilmek ve bunları sabır ve kararlılıkla uygulayabilmektir. Ne var ki, devletimiz ve kurumları, imkan ve kapasitesi ölçüsünde, her dönem toplumun ihtiyaçlarına cevap vermeye çalışmışsa da, uzun yıllar sorunların ortaya çıkmasını önleme yerine, sorunlar ortaya çıktıktan sonra çare arama yönünde politikalar uygulamıştır. Bu sebeple de üzeri örtülen, kısa vadeli ve geçici çözümlerle geçirtilen sorunlar büyüyerek ve karmaşıklaşarak devleti, siyaseti ve toplumu meşgul etmeye ve yormaya, huzursuzluk kaynağı olmaya devam etmiştir. Türkiye'de 1980'li yıllarda yaşanan kırsaldan kente göç ve buna bağlı olarak yaşanan olumsuzluklar da, bazı olumlu sonuçları olmakla birlikte, bu sorunlardan biri olarak değerlendirmek mümkündür.

Kontrolsüz İç Göç

Nüfus artışı, eğitimin yaygınlaşması, siyasi gelişmeler, güvenlik kaygıları Türkiye'deki ekonomik faaliyetleri ve toplumsal yapıyı da değişime uğratmıştır. İnsanların daha iyi şartlarda ve rahat yaşama isteği aile yapısını da etkilemiş, bu istek kalabalık ailelerden çekirdek ailelere, sadece erkeklerin ev dışında çalıştığı iş hayatından kadınların da iş hayatına katıldığı sürece geçişi beraberinde getirmiştir. Bu süreçte, toplumsal hayatta yaşanan değişimin yönü ve boyutu çoğu zaman bireyler, toplum ve kurumlar tarafından kontrol edilememiş; zaman zaman istenmeyen yeni sorunlarla karşılaşmıştır. Türkiye'de, 1980'li yılların başından itibaren yaşanmaya başlanan iç göç hareketleri de, son dönemde yoğunluğu azalsa da Türkiye'nin önemli bir sorunu olarak gündemdeki yerini korumaya devam etmektedir. Göç konusunda hem kırsalın iticiliğinin, hem de kentin çekiciliğinin etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Türkiye’de 1980’de yaşanan askeri müdahale sonrası kentlerde güvenli ortamın sağlanması kente göçü düşünen insanlara avantaj sağlamıştır. Aynı dönemde, 24 Ocak Kararları adıyla uygulanmaya başlanan serbest piyasa ekonomisi politikalarının desteklediği ve geliştirdiği, ihracata ve piyasaya dönük sanayinin ve hizmetlerin işgücüne olan ihtiyacı da kırsaldan kente göçü teşvik etmiş ve hızlandırmıştır. O güne kadar köyünde, babadan kalma tarlasında, aile büyüklerinin de yer aldığı kalabalık, ataerkil aile şeklinde çalışıp üreten ve bu yolla geçimini sağlayan Anadolu İnsanının, o yıllarda tarımsal ürünlerden de yeterli gelir elde edilememesi sonucu geçim zorluğu çekmeye başlaması ve yeni geçim kaynakları araması da kente göç konusunda başka bir etken olmuştur.

Diğer yönden, çoğu öğretmenlerin teşviki ile, çocuklarını ilkokuldan sonra okutmak isteyen birçok aile de çocuklarını şehirlerdeki ortaöğretim kurumlarında okutmaya başlamışlar, peşlerinden de kendileri köyü terk etmişlerdir.

Ülkemizin Güneydoğu ve Doğu illerinde yaşanan asayiş sorunları da bu bölgede yaşayan insanlarımız açısından fazladan bir kente göç sebebi olmuştur.

Göç hareketleri sürecinde, hükümetler de, kırsal kesimde yaşamayı cazip hale getirecek teşvik, tedbir ve uygulamaları ciddi olarak hiç gündeme getirmemiş; milyonların hazırlıksız ve kontrolsüz bir şekilde kente akışını adeta seyretmiştir. Bir zamanlar insanımız için “gurbet” olan büyük şehirler artık memleket olmuştur. Yaşanan iç göçle birlikte Anadolu İnsanı da yeni sorunlarla karşılaşmıştır.

1970’li yıllarda Türkiye’nin nüfusunun %75’i kırsal kesimde, geri kalanı kentlerde yaşarken bugün oran tersine dönmüş durumdadır. TÜİK’in 2011 yılı sonu verilerine göre toplam nüfusun % 76,8’i (57.385.706 kişi) il ve ilçe merkezlerinde ikamet ederken, % 23,2’si (17.338.563 kişi) belde ve köylerde ikamet etmektedir(tuik.gov.tr)*. Bunun yanında kırsal kesimde yaşamakta olanların çoğunluğunun da bir şekilde kentlerle bağları olduğu görülmektedir. Nüfusumuzun % 52,40’ına tekabül eden 39.172.880’i İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Antalya, Konya, Kocaeli, Mersin, Adana, Diyarbakır, Kayseri, Gaziantep gibi 12 büyükşehirde yaşamaktadır. Günümüzde Türkiye’nin artık kentte yaşayan bir toplumdan oluştuğunu söylemek mümkündür.

Değişen Toplumsal Hayat, Yeni Aile Yapısı

Kırsal kesimde yaşayan insanlar, aile büyükleri ve yakın akraba ve komşuların desteği ile imece ve yardımlaşma yoluyla işlerini görür; çocuklar anne babalarının yanında, aile büyükleri, halalar, amcalar, amca eşleri ve onların çocukları ile birlikte yaşardı. Televizyon, internet, cep telefonu, internet kafe gibi insanları, özellikle çocukları agresif ve iletişime kapalı hale getiren araç ve ortamlar yokken, insanları dolayısıyla köydeki hayatın akışını güçlü aile yapısı ve bir zamanlar "mahalle baskısı" diye itibarsızlaştırılmaya çalışılan ve alaya alınan kültürel yapı kontrol etmekte ve yönlendirmekteydi. Bu yapı bireyin ve toplumun hayatında bir denge ve iç denetim sağlamakta; uyum, iletişim ve sorun çözme yöntemlerini de içerisinde barındırmaktaydı. Aile üyeleri arasında ve köy odalarında yapılan sohbetler de köye özgü yaşam tarzının yeni nesillere taşınmasını sağlamaktaydı. Bütün bunlar insanlar, özellikle çocuklar üzerinde bir eğitim ve rehabilitasyon işlevi de görmekteydi. Gün boyu toprakla iç içe olan, akraba çocukları ve arkadaşları ile oynayan çocuğun ebeveyni ile didişmeye, tartışmaya

ne zamanı ne de enerjisi kalmaktaydı. Bunun yanında ebeveynine nazlanamayan çocuk dedesine, halasına, yengesine koşar, stresini, nazını orada bırakırdı. Kısacası hem çocuklar, aileler ve aile büyükleri, hem de aile içi iletişim, akraba ve komşuluk ilişkileri kendi doğal ortamında sorunsuzdu. Bugün ise bütün bunların kentlerde "sağlıksız" bir hale geldiğini, "hastalığa" dönüştüğünü, "kent hastalıklarının" oluştuğunu görmekteyiz.

Kente gelen çocukların ve gençlerin gidebileceği yerler, nazlanabileceği aile büyükleri ve akrabalar köyde, mazide kalmış; çocuklar dört duvarın arasında ebeveyni ile didişmeye, okulda bir kaç arkadaşla yetinmeye, huzuru başka yerlerde aramaya başlamış; kötü alışkanlıklar edinme vakaları artar olmuştur. Kentte, anneleri çalışan bebekler kreşlere verilmiş; yeni neslin önemli bir kısmı, özgüven ve ruh sağlığı açısından son derece önemli olan anne şefkatinden ve ilgisinden mahrum büyümeye başlamıştır.

Benzer sorunlar ailede eşler arasında da baş göstermiş, evde kalan ve sürekli rutin ev işlerini yapan ev hanımları stres ve strese bağlı hastalıklarla tanışmış, sonuçta kavgalar, ayrılıklar, mutsuzluklar ve boşanmalar artmıştır.

Çocuklar ve gençlerin aileleriyle ve eşlerin birbirleriyle yaşadığı sorunlar yaşlılar açısından farklı bir şekilde ortaya çıkmış; yaşlılar, bir zamanlar dişlerinden tırnaklarından artırarak büyüttükleri, okuttukları çocuklarının evine farklı sebeplerle sığmaz, onların yanında huzur bulamaz olmuştur. Bütün bu gelişmelerin ve yaşanan olumsuzlukların sonunda karşılaşılan sorunların çözümüne yönelik olarak ülkemizde de, genel çerçevede "sosyal hizmetler" ön plana çıkmış ve bu hizmetin gerektirdiği huzurevleri, sığınma evleri, bakım evleri, rehabilitasyon merkezleri, yetiştirme yurtları, kreşler toplumsal hayatımızda yerini almıştır.

Artan Sosyal Hizmet İhtiyacı

Toplumda, bir başkasının veya başkalarının yardımı, desteği ve yönlendirmesi olmadan hayatını devam ettiremeyecek durumda olan bireyler dezavantajlı olarak kabul edilmektedir. Bunlar bedensel ve ruhsal engelliler, yaşlılar, çocuklar, sürekli hastalar, ekonomik yoksunluk yaşayan dul ve yetimler, alkol veya uyuşturucu bağımlılarıdır. "Sosyal Hizmetler" denilen yardım ve destek hizmetlerinin öncelikli hedef kitlesi de toplumun bu kesimidir.

Hızlı bir ekonomik gelişme ve değişim süreci yaşamakta olan ülkemizde yeni toplumsal problemlerle karşılaşmaktadır. Günümüzde artık kentli bir toplumdan oluşan ve istihdamın çoğunluğu sanayi ve hizmet sektöründe gerçekleşen Türkiye'de, toplumsal problemlerin yaşanılması da kaçınılmaz olmuştur.

Kimsesiz çocuklara, yaşlılara, yalnız yaşayanlara, engellilere, ekonomik yoksunluk da çeken dul anneler ve çocuklarına, sokakta yaşayanlara, madde bağımlılarına yönelik sorun ve bunların çözümüne yönelik tedbir ve hizmetler, yakın bir gelecekte, günümüzdekinden daha şiddetli bir şekilde merkezi idareyi, yerel yöneticileri, siyasetçileri, sivil toplum kuruluşlarını, aileleri ve tek tek bireyleri en çok meşgul edecek konular arasında yer almaktadır. Bu hususlar ülkenin huzuru ile doğrudan ilgili olup, ülkenin ekonomisi kadar, dış politikası kadar, düşmanla savaşmak, terörizmle mücadele kadar önemlidir.

Toplumsal huzurun olmadığı bir yerde diğer hizmetler ve müspet gelişmeler de yetersiz kalacaktır. Toplumsal sorunların çözümü diğer sorunların çözümüne kapıyı aralayacak anahtar görevi de görecektir.

İnsanların itilip kakılmadan, huzurlu ve kaliteli bir yaşlılık dönemi geçirmesi, engelli bireylerin hayatlarını mutlu bir şekilde devam ettirebilmeleri; kimsesiz çocukların, suça karışmış, madde bağımlısı olmuş, şiddet görmüş çocukların eğitilmeleri, rehabilitasyonu ve toplumla uyumlu yaşamaya hazırlanmaları günümüzde toplumun her kesimini yakından ilgilendirmektedir.

İyi Uygulamalar

Son yıllarda bu alanlarda, devletimiz tarafından yapılan düzenlemeler ve çalışmalar ümit verici olmakla birlikte, toplumun her kesiminde henüz tam bir toplumsal duyarlılık sağlanmış değildir.

Yaşlı ve yatalak hastalara yönelik evde bakım hizmetleri, bakım ücreti; engellilerin 2022 sayılı Kanuna göre almakta oldukları maaşlarının artırılması; eşi ölmüş dul kadınlara aylık-maaş ödenmesi; herkesin genel sağlık sigortası kapsamına alınarak fakir ve muhtaçların sağlık primlerinin devlet tarafından ödenmesi; yetiştirme yurtlarının ve huzurevlerinden sonra açılan sevgi evleri, bakım evleri, rehabilitasyon merkezleri, kadın sığınma evleri toplumla ilgili hizmetler alanında yapılan ve toplumu rahatlatan iyi uygulamalardır. Bu alandaki iyi uygulamalar, ülkemizde vatandaşın devlete olan güvenini de güçlendirmekte, bu ülkenin vatandaşı olmanın gururunu yaşatmaktadır.

Birkaç Öneri

Bir hizmet alanında ihtiyaçların ve sorunların iyi tespit edilmesi, bunları gidermek için iyi ve yeterli eğitim almış donanımlı kadroların varlığı, alanla ilgili envantere sahip olma, gerçekçi planlama, kaynakların iyi kullanılabilmesi, denetim ve takip, ilgililerle etkili iletişim başarısının başlıca şartlarından. Milletimiz, soysal problemlerine de mutlaka çareler üretecek ve bu süreci en az hasarla atlatacaktır.

Bu kapsamda ülkemizde;

- İç göçün olumsuz etkilerinin belirlenmesi ve bu olumsuzluklarla mücadele edilmesi konusunda merkezi ve yerel yönetimlerin bir yol haritasının olması; bu konuda etkin bir işbirliği ve planlama yapılması gerekmektedir. Aynı konuda üniversitelerin de nitelikli çalışmalar yapması sürece ve ortaya çıkan sorunların en az hasarla atlatılmasına ilişkin ip uçları verecek ve rehberlik edecektir.
- Sosyal hizmet alanında, dünyadaki iyi uygulamalar takip edilmeli, Türkiye'deki ilgili kurumların yöneticileri ve zaman zaman da çalışanlarının diğer ülkelerdeki iyi uygulamaları yerinde görmeleri sağlanmalıdır.
- Sosyal hizmet alanında çalışanlar uzmanlık eğitimi almış, kriz yönetimini ve stresle başa çıkma yol ve yöntemlerini bilen, iletişim yeteneği güçlü insanlar olmalı; mevcut çalışanlar sürekli hizmet içi eğitime tabi tutulmalı, motive edilmeli, psikolojik destek sağlanmalıdır.

- Sosyal hizmet alanında ihtiyaç duyulan bina ve tesisler özel projelere göre, mümkünse daha geniş alanlarda, kentin kalabalığında boğulmayacak, ancak kentten de tamamen soyutlanmayacak yerlerde, ihtiyaca uygun inşa edilmelidir.
- Kendi evinde tek başına kalmak zorunda olan engelliler ve kimsesiz yaşlılar gibi dezavantajlılar sürekli takip edilmeli; temel sağlık ve bakım hizmetleri aile ortamında verilmelidir.
- Alanla ilgili tesislerde kültürel yapımıza uygun bir yaşam ortamı sağlanmalıdır.
- Tıbbi zorunluluklar ve çocuklar hariç, sosyal hizmet tesislerinde kalanların en kısa zamanda normal hayata yeniden dönüp, her yönden kendi kendilerine yetecek duruma gelebilmeleri için, onlara meslek ve özgüven kazandıracak, kendileriyle ve toplumla barışık olmalarını sağlayacak faaliyetlerin ve programların sayısı artırılmalıdır.
- Sosyal hizmet kurumlarında kalabilecek ihtiyaç sahipleri iyi seçilmeli, birbirinden olumsuz etkilenmeyi engelleyecek tedbirler alınmalı, benzer sosyal sorunlara sahip kişiler gruplandırılarak, ihtiyaçları doğrultusunda eğitim ve rehabilitasyonları yapılmalıdır.
- Sivil toplum kuruluşlarının ve hayırseverlerin samimi ve gönüllü, maddi ve manevi katkıları mutlaka sağlanmalıdır.

Sonuç

Sonuç olarak, dezavantajlılara yönelik hizmetler konusu devletimizi ve milletimizi günümüzde ve gelecekte en çok meşgul edecek konular arasında yer almaktadır. Bu konuda yapılacak her güzel ve iyi niyetli çalışma, çok yakın bir zamanda ekonomik kalkınmasını sağlamış, sosyal sorunlarını da çözmüş, güçlü, güvenli ve huzurlu bir Türkiye hedefimize müspet katkı sağlayacak ve huzura açılan pencere olacaktır. Ağustos 2012 - Konyaaltı/Antalya